

УДК 681.3.06.686.1.03

## ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО СТИЛЮ СКЛАДАННЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ

© О. П. Коханівський, к.ф.-м.н., доцент,  
О. О. Копишинська, НТУУ «КПІ», Київ, Україна

**Рассмотрены основные принципы и особенности  
составления англоязычных и украинских изданий,  
исследованы и проанализированы основные их отличия.**

**It has been scrutinized main principles and peculiarities  
of compilation English and Ukrainian issues; it has also  
been examined and analyzed their main distinctions.**

### Постановка проблеми

На даний момент досить актуальним є питання перекладу англійської літератури на українську мову. При цьому бажано зберегти вітчизняний стиль оформлення друкованих видань. Сучасний рівень розвитку обчислювальної техніки та програмного забезпечення значно розширюють можливості для друку високоякісних видань. Проте, на жаль, на даний час ефект прямо протилежний: вимоги до складання та друку постійно знижуються, що веде до погіршення якості публікацій та втрати вітчизняної поліграфічної культури.

### Мета роботи

Метою даної роботи є спроба описати основні відмінності американського та вітчизняного стилю складання видань, а також систематизувати відповідні правила складання та верстання українськомовних наукових видань.

### Аналіз останніх досліджень

Проведений аналіз літературних джерел виявив протиріч-

чя між вітчизняними правилами підготовки наукових видань і можливостями сучасних програмних засобів, які в основному створені іноземними фірмами і тому адаптовані під англійськомовну продукцію.

### Результати проведених досліджень

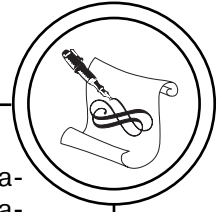
Виявляється, що документи американського та вітчизняного складання можуть суттєво відрізнятися між собою. Це пояснюється в першу чергу традиціями, культурою, державними стандартами, а також особливостями видання.

Серед відмінностей виділимо основні:

1) Кожний абзац, включаючи перший, складається з абзацним відступом, на відміну від американських правил, де перший абзац складається без абзацного відступу. Абзацні відступи повинні бути однаковими, незалежно від кегля окремих частин тексту.

2) Назви розділів або частин вітчизняних видань можуть починатися як на правій так і на

## ДИЗАЙН



лівій стороні. В американських — повинні починатися тільки на правій [5].

3) Основною відмінністю складання виносок є те, що в основному тексті вітчизняних видань знак виноски розміщують до розділового знака, а в американських — після. Для їхньої нумерації у вітчизняних виданнях найчастіше використовують порядкові натуральні числа, починаючи з 1 на кожній сторінці, можуть використовуватись також зірочки, рідше цифри з дужками; в американських виданнях традиційно використовують позначення типу †, ‡ [2].

4) У цьому пункті звернемо увагу на примітки. Якщо примітка одна, то її не нумерують, а слово «Примітка» друкують з великої літери з абзацним відступом. Після слова «Примітка» ставлять крапку і з великої літери в тому ж рядку подають текст примітки.

### Приклад

Примітка. Текст примітки

Декілька приміток нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою. Після слова «Примітки» ставлять двокрапку і з нового рядка з абзацу після номера примітки з великої літери подають її текст [1].

### Приклад

Примітки:

1. \_\_\_\_\_
2. \_\_\_\_\_

5) Ілюстрація (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) може мати назву, яку часто друкують кеглем меншого розміру під ілюстрацією. Назва починається так «Рис. но-

мер», а в американському складанні — «Рис: номер». Назва набирається під ілюстрацією, тим же кеглем, що і основний текст або на 1—2 пункти меншим, часто курсивом, по центру [5].

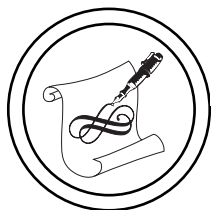
Ілюстрації верстаються слідом за посиланням на них, а якщо це зробити неможливо, то на наступній полосі. Масштабувати ілюстрацію можна лише пропорційно, якщо це не спричиняє втрати інформації і якості (втрата штрихів, нечитабельність тексту і т. д.).

За необхідності, наукове видання може мати окремий список ілюстрацій або таблиць (аналогічно таблиці змісту) із зазначенням назви та сторінки їхнього розміщення.

Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою. Наприклад, «Рисунок 4.8» — восьмий рисунок четвертого розділу.

При складанні таблиць слід пам'ятати, що назву розміщують над таблицею, на відміну від ілюстрації, де назву розміщують знизу. Оформляється назва таблиці аналогічно назві ілюстрації. Наприклад, «Таблиця 4.8 — Наявні ресурси» [1].

6) В українському складанні не переносять на новий рядок і не залишають на попередньому рядку менш ніж 2 символи, а в американському — менш ніж 3 символи. Сказане слід мати на увазі при адаптації програмних продуктів іноземних фірм до вітчизняних правил [5].



## ДИЗАЙН

7) Розділові знаки (крапка, кома, двокрапка, крапка з комою, знак оклику, знак питання) від попередніх слів не повинні бути відбиті. Дефіс від попередніх та наступних елементів складання не відбивається; виключення робиться для набору врозрядку, при якому дефіс, так само як і букви, відбивають на величину розрядки.

Тире на початку абзацного відступу повинно бути відділене від тексту напівкруглою шпациєю. Тире за комою чи крапкою, а також між числами в значенні «від-до» повинно бути розміщене без відбивки. Лапки та дужки не відбиваються від розміщених у них слів. Розділові знаки від дужок та лапок не відбиваються.

В українському складанні пробіли між словами і реченнями однакові, на відміну від американського, де пробіл між реченнями дещо більший. Оптиміальний пробіл між словами зазвичай дорівнює півкегельній. Сучасні автоматизовані системи верстання дещо стискають або розтягують пробіли між словами з метою вирівнювання рядків [3].

У вітчизняній поліграфії розрізняють три типи рисок: дефіс, тире та довге тире. Дефіс вживається в основному в складених словах типу «Дніпро-ріка», а також як знак перенесення. Цей знак пишеться злито з попередніми і подальшими знаками, за винятком таких випадків, як, наприклад, «радіо- і телеапаратура», де він застосовується спільно з пропуском справа (так званий висячий дефіс). Дефіс вживається і при складанні телефонних номерів, де служить

розділювачем для зручнішого читання і запам'ятовування. Цей знак також використовується при написанні імен сайтів і поштових адрес в Інтернеті.

Тире здебільшого служить для розділення діапазону чисел, наприклад 17—25 [4].

Розмірність довгого тире зазвичай рівна кеглю шрифту, тому його іноді називають кегельним тире (у Windows — alt + 0151, в програмах верстання РМ і InDesign його можна набрати, використовуючи Shift + Alt + -).

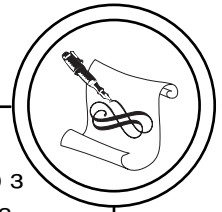
Довге тире відрізняється в американському та українському складанні. Українське тире коротше та має більшу товщину «—». Американське тире складається так «—» [2]. Виникає питання, чи слід розрізняти американське та українське тире, а якщо так, то як їх позначати при складанні?

### *Математичний текст*

В українському складанні ціла частина числа традиційно відділяється від дробової комою, а в американському — крапкою. Чи слід дотримуватися українського стилю? Адже всі широко розповсюджені програмні продукти іноземних фірм Mathcad, Matlab, Exel та багато інших використовують крапку.

В американському складанні знаки нестрогої нерівності складаються так « $\leq$ », на відміну від українського, де елемент рівності паралельний до нижньої частини основного елемента. Деякі системи, зокрема Latex, дозволяють достатньо просто скласти українізований варіант такого математичного знаку, чого не скажеш про інші. Виникає пи-

## ДИЗАЙН



тання, чи слід дотримуватися українського складання цього знака? Поставлене питання можна поширити на цілу групу інших символів: позначення дійсної та уявної частини комплексного числа, найбільшого спільного дільника та найменшого спільного кратного і т. д.

Крапки у нас складають так «...», а в американському складанні залежно від контексту («...» або «...», або «+...»). Вважаємо, що розширення множини крапок сприятиме урізноманітненню форм складання математичних текстів і підвищенню їхнього сприйняття.

Нерідко виникає потреба розмістити довгу формулу на кількох рядках. Такі формули можна розривати на знакові операції, причому знак дублюється на наступному рядку. В американському складанні при розриві формули знак не дублюється. Відмітимо, що дублювання знаку сприяє читабельності тексту (читач не сприйме перенесену частину формули як окрему), однак, не доцільне у мультимедійних виданнях, де передбачаються обчислення за формулою.

Приклади:

$$(a+b)^n = a^n + C_n^1 a^{n-1} b + C_n^2 a^{n-2} b^2 + \dots + b^n,$$

$$a^3 - b^3 = (a-b) \times (a^2 + ab + b^2).$$

Звернемо увагу, що при розриві формули на знакові множення слід користуватися знаком « $\times$ » [5].

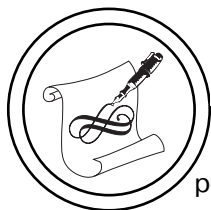
Якщо формула йде в підбір з текстом, то рядок, де вона знаходиться, при необхідності набирається із збільшеним інтерліньяжем. Номер формули набирається кеглем основного тексту, прямим і виключається вправо. В англomовній літературі номер формули може виключатись і ліворуч. Пояснення до формули набираються таким чином: слово «де» набирається без абзацного відступу; перша змінна набирається в один рядок із словом «де»; решта змінних набирається з нового абзацу і з втяжкою, вирівнюючись по першій змінній; тире, що йдуть за змінними, вирівнюються по одній вертикальній прямій.

Виділені формули набираються тим же кеглем, що і основний текст, з виключенням по центру і відбиттям від основного тексту на 0,7—1 рядок.

У системі формули можна вирівнювати по-різному. Так, їх можна вирівняти по центрі рядка, або знаку відношення чи операції. Змінні, позначені латинськими символами, складаються курсивом, цифри — прямим шрифтом. Індокси (верхні, нижні) набираються меншим кеглем по відношенню до основного [2].

### Висновки

Систематизація розбіжностей між вітчизняними та американськими правилами та традиціями складання наукових видань важлива та необхідна для проведення досліджень, уточнення існуючих правил та роз-



## ДИЗАЙН

роблення нових стандартів, підвищення вітчизняної культури, а також для адаптації програмних продуктів іноземних виробників до умов та реалій вітчизняної поліграфії.

1. ДСТУ 3008-95. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. — Київ: Держстандарт України, 1995. — 38 с. 2. Мильчин А. Э., Чельцова Л. К. Справочник издателя и автора: Редакционно-изд. оформление издания. — М.: Олимп: ООО «Фирма «Изд-во АСТ», 1999. — 688 с. 3. Український правопис/НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови — 7е вид., стереотип. — К.: Наук. думка, 1998. — 240 с. 4. В. Афанасиев. Дефис и тире // КомпьюАрт. — 2005. — № 3. 5. Спосіб доступу: <http://myke.da.ru>. — Колодин М. Ю. Русский стиль или новейшие рекомендации для современных российских электронных типографий.

Рецензент — О. М. Величко, д.т.н.,  
с.н.с., професор, НТУУ «КПІ»

Надійшла до редакції 15.10.08